

Openbare verlichting met particuliere samenwerking

• door Rien Kort

Het project 'Sterren Dichterbij' in de provincie Noord-Holland leidde ertoe dat verschillende partijen rondom Alkmaar succesvol werden geënthousiasmeerd om hun buitenverlichting uit eigen beweging te verminderen.

In 2012 heeft de provincie Noord-Holland een duisterniskaart van de provincie laten opstellen. Op die kaart is zichtbaar waar het in de provincie 's nachts echt donker is en waar door nachtelijke verlichting de hemel wordt verlicht. Bij de presentatie van deze duisterniskaart werd door provinciaal gedeputeerde Tjeerd Talsma een overzicht van beleidsactiviteiten gepresenteerd, waarmee de provincie de situatie op het gebied van duisternis wil verbeteren. "Het gaat ons daarbij vooral om de kwaliteit van het nachtelijk landschap en de versturende invloed die verlichting op de natuur kan hebben. Eén van de activiteiten die ik toen heb aangekondigd is het uitvoeren van een regionaal project." Op de duisterniskaart sprong de HAL-regio (Heerhugowaard-Alkmaar-Langedijk) eruit als sterk oplichtende locatie in de relatief donkere noordelijke helft van de provincie.

Sterren Dichterbij

Onder de noemer 'maatschappelijk verantwoord verlichten' werd in de regio rond Alkmaar en Heerhugowaard het project Sterren Dichterbij ingericht. Het doel was bedrijven en gemeenten te stimuleren tot minder of betere verlichting van gebouwen en parkeerterreinen. Talsma: "De verlichting moest minder worden, maar dan zonder daarvoor extra regels in het leven te roepen." De provincie was eerder betrokken geweest bij het project Vergroot je Speelveld. "In dat project was geprobeerd tot oplossingen te komen

voor milieuproblemen door middel van een open dialoog tussen belanghebbenden. De manier waarop de gesprekken plaatsvonden was sterk gestructureerd en tegelijkertijd heel erg persoonlijk. Het doel van deze gesprekken was begrip te krijgen voor elkaars belangen en te zien of er samen creatieve oplossingen konden worden gevonden. Dit leek ook een mooie aanpak voor het regioproject rond duisternis."

Bereid om licht uit te doen

De methode Vergroot je Speelveld werd ontwikkeld door C-REALIST, dat bestaat uit veranderkundige Karen Jonkers en organisatieadviseur Julien Haffmans. In samenwerking met Milieufederatie Noord-Holland en de regionale Kamer van Koophandel ontwikkelden zij een methodiek om duurzaamheid te versnellen bij thema's waarbij sprake is van tegengestelde belangen. Nadat C-REALIST was aange trokken werd er contact gezocht met bedrijven en gemeenten in de HAL-regio. Talsma: "Van het begin af aan merken we dat duisternis door veel mensen een sympathiek thema wordt gevonden, waarover men graag wil praten, meedenken en meedoen. We zijn gestart met het krijgen van draagvlak voor het project bij gemeenten in en om de HAL-regio. Daarvoor hebben we aansluiting gezocht bij een regionaal duurzaamheidsoverleg, waaraan acht gemeenten in die regio deelnemen. Zij waren direct positief en zegden hun medewerking toe. Uiteindelijk hebben amb-

tenaren van vier gemeenten actief deelgenomen aan het project. Ook bedrijven die werden benaderd, reageerden in het algemeen direct positief, al was het soms lastig uit te vinden wie er nu eigenlijk verantwoordelijk was voor het aan- of uitdoen van het licht. Een belangrijk leerpunt was dat men zich er vaak helemaal niet van bewust is dat het licht 's nachts aan is en dat men zeker bereid is om het uit te doen. We hebben ook veel gesproken over waarom het licht soms niet uit kan, bijvoorbeeld in verband met veiligheid of bedrijfsprocessen. Denk aan kasgebieden.”

Comfortzone

Volgens C-REALIST vergde het project met het oog op de toenemende krimp een andere invulling van de overheid. Minder beleidsmatig en sturend optreden en meer samen optrekken met de burger. De overheid moet kortom uit zijn ‘comfortzone’ als regelgever worden getrokken en veranderen in een gelijkwaardige participant. Haffmans: “In onze methodiek neemt de overheid een nieuwe rol in. Ambtenaren maken tot nu toe meestal gebruik van regels en subsidies bij het nastreven van hun doelstellingen. Wij zien echter dat er in de huidige maatschappij een minder sturende ambtenaar past, een ambtenaar die het initiatief neemt tot samenwerking met private partijen, zoals ondernemers, scholen en andere instellingen die de buitenruimte verlichten. Deze doelgroep is vaak nog een blinde vlek voor de OVL-ambtenaar.” Talsma vindt echter dat bij het bepalen van de aanpak het onderwerp leidend is. “De overheid moet op verschillende manieren kunnen werken. De relatie met een krimpende overheid kun je niet direct zo leggen, want juist een samenwerkingsproject vraagt een goede projectopzet en -leiding, met alert reageren en bijsturen. Het vraagt dus niet per se een mindere, maar vooral een andere inzet van de overheid.”

Belangen van licht en duisternis

Er werd een projectgroep opgericht, bestaande uit gemeenteambtenaren, een duisternisexpert van de Milieufederatie en C-REALIST, in een faciliterende rol. De groep selecteerde zes uiteenlopende locaties om de aandacht op te concentreren: een helverlichte rotonde bij Heiloo, de tuincentra en doe-het-zelf-zaken langs de N242, een rozenkwekerij, een school, een huisvuilcentrale en het bedrijventerrein aan de westrand van Alkmaar. Opvallend was dat het in vijf van de zes gevallen om particuliere partijen ging. Een bewuste keuze, aldus Haffmans en Jonkers. Haffmans: “Het reduceren van openbare verlichting heeft al de volle aandacht van provincie en gemeenten. Daarom hebben we ons vooral gericht op licht waarvoor overheden niet zelf verantwoordelijk zijn, maar dat wel bepaalt of overheidsdoelen, zoals meer duisternis, worden behaald.” De facilitair managers van genoemde bedrijven en instellingen ontvingen vervolgens een uitnodiging om met elkaar en met de projectgroep in gesprek te gaan. Jonkers: “Er werd dankbaar gereageerd. In de meeste gevallen hadden de particulieren er geen idee van dat er zoveel licht werd

uitgestoten. Soms bleek het ook voor hen geen enkel doel te dienen en dan waren een telefoontje en het opsturen van een foto van de situatie bij nacht genoeg voor hen om actie te ondernemen.”

Glazen pui

De samenkomsten kregen al vrij snel een positief vervolg. Onder de deelnemers bleek er een grote bereidheid te zijn om de verlichting te temperen. Het Horizon College in Heerhugowaard heeft aan de voorzijde een enorme glazen pui, die 's nachts veel licht verspreidt in de omgeving. Bovendien brandde het licht niet alleen 's nachts, maar ook overdag. “De schoolleiding heeft na de meeting besloten de hoeveelheid licht terug te brengen van 48 naar 4 halogeenlampen”, vertelt locatiemanager Anton van Soest. “Alles uit is niet mogelijk met het oog op de sociale veiligheid. Momenteel kijken we of we het aantal lichtschakelingen kunnen uitbreiden. We hebben namelijk maar twee standen: aan of uit. Met het oog op speciale gelegenheden zoals gala's, is er sowieso een ander soort verlichting nodig.” Tuincentrum Ranzijn in Alkmaar heeft besloten hun logoverlichting en reclameborden langs de N242 na 23.00 uur te doven. “Als ondernemer denk je bij verlichting vooral aan zichtbaarheid en veiligheid”, aldus bedrijfsleider Jeroen Hielkema. “Nadat we door de provincie waren benaderd, zijn we pas echt stil gaan staan bij de effecten van onze verlichting.” De verlichting op de reclameborden die staan opgesteld langs de autoweg, stonden tot de aanvang van het project de hele nacht aan. Onderzoek wees uit dat er slechts 1000 auto's passeren in de nachtelijke uren. “De verlichting is bedoeld om onze naamsbekendheid te vergroten, maar door het onderzoeksresultaat werd duidelijk dat het op deze manier weinig zoden aan de dijk zette.” Daarom werd besloten de lichten na 23.00 uur uit te doen. “De duisternis is ermee gediend. Bovendien levert het ook nog eens een energiebesparing op.”

Werkwijze voor vervolgproject

Ook Talsma kijkt tevreden terug op Sterren Dichterbij: “Het project heeft voor mij verschillende resultaten opgeleverd. In de eerste plaats zijn er concreet lichten uitgegaan. Hiermee zijn voorbeelden ontstaan die anderen kunnen volgen. Daarnaast zijn er ook partijen met elkaar in contact gekomen met tegengestelde belangen, die meer begrip voor elkaar hebben gekregen en praktische oplossingen hebben gevonden die de situatie verbeteren.” Het was ook nadrukkelijk de bedoeling dat het project een werkwijze zou opleveren die daarna in andere regio's opnieuw zou kunnen worden gebruikt. “Dat is gelukt. De opgedane kennis willen we ook elders in de provincie inzetten.” Om de werkwijze van ‘Sterren Dichterbij’ over te dragen aan OVL-ambtenaren, heeft C-REALIST een workshop ingericht, waarmee kennis kan worden opgedaan tijdens een nog nader te bepalen IGOV-kenniscafé. Meer informatie: info@igov.nl

IGOV Kort

- De voorgenomen carrousel van Kenniscafés rond het thema Netbeheer is opgeschoven naar later dit jaar. Netbeheer Nederland heeft aangegeven dit graag samen met IGOV te organiseren. Daaraan geven we graag gehoor en de voorbereiding hiervoor met de verschillende netbeheerders is in gang gezet.
- IGOV ondersteunt Rijkswaterstaat Leefomgeving in het opzetten van een monitoring van de energiebesparingen voortvloeiend uit de afspraken van het Energieakkoord. Gemeenten en Provincies worden verzocht hun energie reducerende maatregelen in kaart te brengen zodat er een landelijk beeld van de behaalde besparingen geschetst kan worden. Er zullen interviews en bijeenkomsten georganiseerd worden om zoveel mogelijk draagvlak voor de uitvoering van het Energieakkoord te creëren
- Op 27 juni organiseert de Vlinderstichting in de avond een minisymposium over effecten van kunstlicht op natuur. Dit symposium wordt door De Vlinderstichting georgani-

seerd ter ere van de Tiende Nationale Nachtvliedernacht, een jaarlijks evenement waarin op heel veel locaties in Nederland tegelijkertijd nachtvlieders worden onderzocht.

- De Verenigde Naties hebben 2015 uitgeroepen tot het jaar van het licht. Op 14 maart is de Stichting International Year of Light 2015 NL officieel opgericht. Deze stichting zal onder het publiek en de politiek het belang van de centrale rol van licht in de moderne wereld promoten. Het IGOV zal rondom het jaar van het Licht ook activiteiten organiseren om ook in Nederland met name het vakgebied openbare verlichting onder de aandacht te brengen.
- De Lichtvisie OVL 2030 van het IGOV Innovatieplatform is vanaf nu te downloaden op de IGOV websites. De OVL branche wordt uitgedaagd om haar inhoudelijke reactie op deze visie te geven en/of er samen met IGOV of zelfstandig mee aan de slag te gaan.
- Het onderzoeksrapport van IGOV naar de kwaliteit en functionaliteit van de ledlamp als SON- en PLL-ervanger is gereed en wordt gepubliceerd op de IGOV-website.